

спирається на страх чи любов останніх. Держава є непорушною, якщо публічна влада не дає приводу до змов і збурень, якщо страх підданих не переростає в ненависть, а любов – в презирство [4]. Н. Макіавеллі заявляв, що політична доцільність – важливіше моралі і закону, і що правитель може і повинен нехтувати всім, крім успіху правління.

Засновниками ж теорії еліт прийнято вважати італійців – соціолога Вільфредо Парето та юриста і соціолога Гаetano Моска. Г. Моска сформулював теорію правлячого класу. В. Парето ввів у науковий обіг термін «еліта». Згадуючи концепцію еліт потрібно також згадати таких мислителів як Р. Міхельс, Ж. Боден, М. Вебер, які стверджували, що в суспільстві завжди правило, править і буде правити меншість, еліта.

У будь-якому суспільстві існує тенденція до утворення «спадкових каст» правлячого класу. Г. Моска вважав генеральною лінією розвитку суспільства боротьбу двох тенденцій: прагнення панівного класу утримати і передати у спадок владу і прагнення нового класу змінити співвідношення сил. [5].

Для пояснення соціальної динаміки Вільфредо Парето формулює свою відому теорію «циркуляції еліт»: соціальна система прагне до рівноваги й при виході її з рівноваги і з часом повертається до неї; процес коливання системи й приходу її до «нормального стану» рівноваги утворюють соціальний цикл; цикл залежить від характеру циркуляції еліт [6]. У своїх працях В. Парето користувався термінами «леви» та «лиси», які були запропоновані Н. Макіавеллі. Так звані «лиси» надають перевагу хитрості й спритності прагнуть підтримувати свою владу пропагандою; керують шляхом використання переконання, підкупу, обману, обдурювання мас. У певному сенсі це авантюристи, схильні до змін й індивідуалізму, вони егоїстичні та ініціативні. Відстоюють переважно інтереси сьогодення та найближчого майбутнього. У свою чергу для «левів» характерні агресивність, авторитарність, непримиренність, недовіра до компромісів, певний консерватизм. Вони часто сповідують патріотизм і схильні до бюрократизму [7].

Таким чином, в державі, насамперед як у соціальній організації людей завжди можна виділити можна виділити такі категорії людей як : «пасивних» до управління, які є найчисельнішою та «активних» які борються за право влади у державі. У процесі державотворення найважливішу роль відіграє саме категорія «активних» людей.

У зв'язку з цим важливим є залучення до участі у формуванні та реалізації державної політики молодих активних здібних людей. Відтак, на нашу думку, кроком до удосконалення держави має стати відміна грошового цензу для балотування на виборні посади. А пріоритетним має стати ценз освіти, за якого на посади в вищих органах державної влади зможуть потрапити люди лише з достатнім рівнем освіти для цього.

Список використаних джерел:

1. Социально-психологическая школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://murzim.ru/nauka/sociologija/24960-socialno-psihologicheskaya-shkola-gtard-g-lebon.html>. – Назва з екрану.
2. Новая философская энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iph.ras.ru/elib/3354.html>. – Назва з екрану.
3. Переломов Л.С. Конфуций: жизнь, учение, судьба / Л.С. Переломов. – М.: Наука, 1993.
4. Учение Н. Макиавелли о государстве и политике [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bibliotekar.ru/istoria-politicheskikh-i-pravovykh-ucheniy-1/47.htm>. – Назва з екрану.
5. Володин К.С. Гаetano Моска и Вильфредо Парето: обзор теории / К.С. Володин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/gaetano-moska-i-vilfredo-pareto-obzor-teorii>
6. Парето В. Теория элит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://the-law.at.ua/publ/politologija/politichna_elita/vpareto_teoriya_elit/8-1-0-54.
7. Мусієздов О. «Леви» та «лиси» або Ще одне передбачення українського майбутнього / О. Мусієздов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uamoderna.com/blog/oleksi-musiezdzov/levy-ta-lysy>.

Шевченко О.С., здобувач кафедри теорії держави та права НАВС, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО СОЛІДАРИЗМУ В СУВЕРЕННІЙ УКРАЇНІ: ВЛАДА І ГРОМАДЯНИ

Тема суспільної солідарності в Україні постійно присутня у політичних і громадських дискусіях, які стосуються найшвидшого завершення трансформаційного етапу і виходу на новий рівень розвитку країни.

У цілому національний суверенітет України не перебуває в загрозовому стані, не спостерігається прямих дій з його обмеження і тим більше руйнування. Водночас, загальна світова тенденція, міжнародні й внутрішні процеси спроможні утворити ситуації, в яких можуть з'явитися актори, здатні загрожувати національному суверенітету України. В цьому сенсі питання захисту і зміцнення національного суверенітету може вважатися «щоденно актуальним». І хоча вирішення цього питання покладено на плечі політичного і державного керівництва, воно не меншою мірою потребує наукового осмислення і аналізу як у прогностичному, так і в рекомендаційному аспектах [1, с. 5].

Значимість солідаризму набуває актуальності у контексті розвитку суверенної Української держави, яке неможливе без досягнення належного рівня солідарності між громадянами держави.

«Солідаризм» (від французького *solidarisme* – спільність інтересів, одностайність) є соціально-політичним принципом людських взаємовідносин, який на противагу тезі про класову боротьбу як рушійну силу суспільного розвитку проголошує первинним та визначальним фактором життя будь-якого суспільства єдність його членів.

Варто наголосити, що суспільна солідарність руйнується в умовах зростання соціальної напруги, коли проявляються негативні емоції соціальних суб'єктів, різного роду новачі наражаються на опір населення. Незадоволеність, з якою виростає соціальна напруга, виникає внаслідок неузгодженості цінностей, потреб та інтересів членів суспільства. Із соціальної напруги виникає соціальна тривожність, яка проявляється у переживанні розрізненими індивідами суспільного дискомфорту і яка стає основою для розуміння колективної дії [2].

Чинники, які із середини країни впливають на суверенітет, перебувають у прямій залежності від його суб'єктності: вони прямо або опосередковано впливають на повноту прерогатив і повноважень державної влади, а влада, у свою чергу, дозволяє або не дозволяє цей вплив, виходячи зі свого розуміння національних інтересів і з оцінки своїх можливостей. Реакцією влади на внутрішні виклики її суверенності визначається потенціал їх спроможності посилювати або послаблювати суверенітет держави. Характер цієї системної взаємодії насамперед залежить від якості влади, ефективності і доцільності її дій [1, с. 17-18].

Державна влада уповноважена реалізовувати національний суверенітет у його зовнішньому прояві, що може використовуватися нею як підстава вважати себе єдиним носієм суверенності. В цьому сенсі суверенність держави в її внутрішніх проявах розуміється як право примушення підвладних. Разом з тим, загальна концепція національного суверенітету спирається на принцип обмеження суверенітету держави по відношенню до своїх громадян, що випливає із утвердження ідеалів свободи і рівності, втілених у громадянському суспільстві, із зміцнення особистої економічної незалежності «середнього класу», який становить більшість населення розвинутих країн.

Сучасна політична наука вважає, що громадянське суспільство може і повинно обмежувати спроби державного апарату розповсюджувати свій нерегламентований вплив на різні сегменти життєдіяльності людей [3].

Політичне акцентування принципу солідаризму: він являє собою стратегію суспільства в часи перетворень, мобілізації або випробувань, він згуртовує його навколо спільних інтересів, цілей і задач і тим самим посилює його потенціал, змушуючи кожного підпорядковувати особисті інтереси колективним.

Солідаризм в сучасній науці розуміється як політична ідеологія, заснована на ідеї солідарності й узгодження інтересів і цінностей, як принцип побудови соціальної системи, в якій її члени (громадяни, родини, соціальні групи, політичні партії тощо) володіють реальною правовою і соціально-політичною суб'єктністю, на основі якої їхні права, можливості й інтереси можуть бути консолідовані й солідаризовані заради досягнення консенсусної мети (спільного блага) [4, с. 7].

Суверенність держави може проявлятися або посиленням її тиску на громадян, або намаганням здобути для себе більшого авторитету в їхніх очах шляхом поширення демократичного залучення їх до здійснення влади.

Прагнення до зміцнення своєї легітимності шляхом запровадження або демонстрування демократичності правління притаманне більшості держав, що утворилися з розпадом соціалістичної системи. В Україні, приміром, до більшого залучення громадян до формування та реалізації державної політики заохочує ст. 5 Конституції України: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ». У вітчизняній політичній науці це конституційне положення трактується у тому сенсі, що «будь-яке привласнення влади політичними партіями чи окремими політиками, відчуження влади від народу апriorі повинно розцінюватися як неефективне функціонування інститутів влади» [5].

Ідея зміцнення суспільної єдності на ціннісній основі прямо чи опосередковано була присутня у політичній риторичі усіх президентів України. Крізь промови Л. Кравчука червоною ниткою проходила ідея збереження громадського миру в умовах входження в державу незалежність і самостійне життя.

Риторика солідаризації українського суспільства апелювала до таких понять як «держава», «церква», «народ», «нація», «політичні партії», «громадські рухи» [6].

Під час обох каденцій Л. Кучми президентська риторика була збагачена цінностями громадянської і демократичної культури, а провідну тему громадянського миру змінила тема державотворення, доповнена темами соціальної справедливості і європеїзації. Політична довіра, стабільність, відповідальність, права і свободи складали набір політичних цінностей, призначених для згуртування українських громадян навколо творення «політичної нації», «довіри до влади, а влади до людей», «збереження стабільності», «свободи», «непорушності і невідчужуваності цінності людини і громадянина». Патріотизм наповнювався поняттям соціально-економічного успіху, що дозволяло тлумачити його у тому числі і як економічну категорію, і як національну гордість, яка за рахунок згадування імен видатних історичних постатей і сучасників мала зв'язати «минуле» і «сучасне» українського суспільства. Складовими громадянської злагоди визначались міжетнічна і міжконфесійна толерантність, релігійна свобода, взаємодопомога, а також «християнські» цінності – «Віра, Надія, Любов, Терпимість і Братерство» [7].

Заклики до спільних цінностей супроводжувалися ідеєю створення «об'єднувальної політичної сили», необхідність у якій обґрунтовувалася регіональними відмінностями в електоральних орієнтаціях громадян, що вважались перешкодою суспільної єдності. Згуртування українського суспільства навколо зазначених політичних і громадських цінностей розглядалось як умова реалізації державотворення і визначалось як «наше спільне завдання» (щось на зразок національної ідеї), як «світоглядний орієнтир» суспільної консолідації в Україні, який визначає основні пріоритети суспільно-політичного життя» [8].

Солідаризація українського суспільства, якщо виходити з риторики В. Ющенка, передбачалась у два кроки: спочатку проведення кордонів соціокультурних ідентичностей (громадська, регіональна, релігійна, етнічна, мовна), потім – об'єднання на основі спільної історії міжнаціональної толерантності, європейських демократичних цінностей («об'єднатися там, де розпочинаються основні інтереси держави, нації і української людини»). [9].

Провідними цінностями як основи консолідації українського суспільства з початком президентства В. Януковича проголошуються громадянство, єдність у культурному розмаїтті, політичний і соціокультурний діалог, стабільність, порозуміння і згода. Україна представлена в образі «спільного дому» (подібно до образу, сконструйованого Л. Кучмою), в якому співіснують різні культури, етноси і релігії. Ціннісними засадами загальнонаціональної злагоди визначаються гуманістичні ідеали, соціальний прогрес, толерантність, терпимість та відповідальність [10].

Таким чином, за усіх відмінностей між ціннісними риториками українських президентів, кожна з них була спрямована на зміцнення солідарності суспільства. Повному і глибокому засвоєнню цих цінностей самим суспільством заважали такі чинники, як:

- повільна динаміка економічного розвитку країни, а в деяких галузях повна чи часткова деградація;
- невідповідна очікуванням ситуація із рівнем матеріального становища, що формує почуття невпевненості та розчарування діями влади;
- надмірний патерналізм психології українців, переважання в ньому екстернальності, тобто пояснення своїх проблем зовнішніми обставинами, а не своїми особистими якостями.

Отже, як висновок зауважимо, що функцію соціального регулятора конфліктних відносин між поколіннями може виконувати культура між поколінної солідарності, яка заснована на аксіологічних механізмах діалогу та взаємодії поколінь. Культура солідарності поколінь має свою рефлексію на формування соціального капіталу, завдяки якому формується солідарність між віковими групами.

Список використаних джерел:

1. Національний суверенітет України в умовах глобалізації: Національна доповідь. – К.: Парламентське вид-во, 2011. – 112 с.
2. Бузовський І. Соціальна напруженість і тривожність у контексті діагностики суспільних конфліктів / І. Бузовський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. - №3. – С. 171-173.
3. Carothers T., Barndt W. Civil Society / T. Carothers, W. Barndt // Foreign Policy – Winter 1999-2000. - № 117. – Р 26, 27.
4. Суспільна солідарність в Україні: проблеми і політичні засоби їх вирішення. Аналітична доповідь. // За ред. О.М. Майборода. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2012. – 64 с.
5. Стратегії розвитку України: теорія і практика. – К., 2002. – С. 230.
6. Кравчук Л.М. Новорічне привітання Президента України Л.М. Кравчука народів України / Л.М. Кравчук // Нові дні. – 1993. - №515 (лютий). – С. 7-9; Кравчук Л.М. Послання Президента України Верховній Раді України тринадцятого скликання / Л.М. Кравчук // Молодь України. – 1994. – 13 травня. –

С. 1, 2; Кравчук Л.М. Новорічне привітання Президента України Л.М. Кравчука: виступ по Українському телебаченню 31 грудня 1993 року / Л.М. Кравчук // Урядовий кур'єр. – 1994. – 4 січня. – С. 1; Кравчук Л.М. Щоб був в Україні добрий лад: Інтерв'ю Президента України Леоніда Кравчука «Голос України» напередодні Нового року / Л.М. Кравчук // Голос України. – 1992. – 31 грудня. – С. 2-3; Кравчук Л.М. Дорогі співвітчизники!: Вітання Президента України з нагоди свята Різдва Христового // Урядовий кур'єр. – 1993. – 25 грудня. – С. 1.

7. Кучма Л.Д. З Воскресінням Христовим! Привітання Президента України / Л.Д. Кучма // Урядовий кур'єр. – 1996. – 13 квітня. – С. 1; Кучма Л.Д. Інавгураційна промова Президента України Л.Д. Кучми в Національному палаці «Україна» 30 листопада 1999 року / Л.Д. Кучма // Урядовий кур'єр. – 1999. – 1 грудня. – С. 3;

8. Кучма Л.Д. Україна: Поступ у ХХІ століття: стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України / Л.Д. Кучма / Урядовий кур'єр. – 2000. – 23 лютого. – С. 5-12. Кучма Л.Д. Визначна подія всесвітньої історії: Доповідь Президента України Леоніда Кучми на Уроцистих зборах, присвячених Дню незалежності України 24 серпня 1995 року / Л.Д. Кучма // Голос України. – 1995. – 28 серпня. – С. 2-3.

9. Ющенко В.А. Щорічне Послання Президента України Віктора Ющенка до Верховної Ради про внутрішнє і зовнішнє становище України // Зоря Полтавщини. – 2009. – 7 квітня. – С. 2.

10. Янукович В. Послання Президента України до Українського народу, 2010. / В.Ф. Янукович // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/7307.html>.